

**MEMORANDUM LUŽICKÝCH SRBŮ —
SLOVANSKÉHO NÁRODA V NĚMECKU,
KTERÝ ŽADÁ OSVOBOZENÍ A PŘIPOJENÍ
K ČESKOSLOVENSKU.**

My, Lužičtí Srbové, jsme posledním slovanským národem, který dosud nedosáhl svobody a žádá osvobození a obnovení svého historického samostatného celku — Lužice, která by byla připojena k Československu.

Z mohutné větve Slovanů, kteří před staletími sídlili v povodí středního a dolního Labe, zůstali dnes Lužičtí Srbové, obývající v Horní a Dolní Lužici. Lužičtí Srbové jsou slovanský kmen, geograficky a jazykově nejbližší Čechům. (Se Srby na jihu Evropy nemají nic společného nežli své prastaré jméno.) Lužičtí Srbové patří k západoevropské větvi slovanské a jsou původními obyvateli Lužice.

Od dávného pravěku až po dnešek se táhne nit úzkých souvislostí historických, kulturních, národních i hospodářských mezi Čechami a Lužici. I pravěké Čechy a pravěká Lužice tvořily nedílný celek. Vývoj lidské kultury v Lužici i v Čechách probíhá úplně shodně. Pokud jde o Budyšínsko, nebylo v pravěku ničím jiným než nejsevernějším výběžkem Čech. Tak tomu bylo už ve třetím tisíciletí před narozením Kristovým, v době ještě kamenné, a stejně i v následující době bronzové, ve druhém tisíciletí před Kristem, i v době železné, v I. tisíciletí před Kristem: tehdy byly obě Lužice, Čechy, Morava i západní Slovensko obydleny jediným mohutným pravěkým národem, zvaným »lid polí popelnicových«. A nejstarší kmen tohoto obrovského národa všude ve světě je znám jako lid s »kulturou lužickou«. Nikdy v pravěku ani později nebyla jednota Lužice s československým územím doložena jasněji než právě v době lidu »polí popelnicových«. Ani Lužice ani československá oblast nenáležela nikdy svou kulturou k západu nebo k severu, nýbrž po celý dlouhý pravěký vývoj měly svá pevná pouta s východem, jihovýchodem a jihem. Pravěký vývoj položil v Lužici pevné základy k dalšímu dějinnému vývoji. Spojitost Lužice s českými zeměmi se zvýšila ještě více, když od V. stol. po Kr. (nebo snad ještě dříve) můžeme naprosto bez-

pečně mluví v Lužici i v českých zemích o Slovinech a známe dobře jejich kulturu z archeologických výkopů. Jazyková a kulturní příbuznost obou zemí se stává neobyčejně úzkou. Kultura starých Milčanů (dnešních hornolužických Srbů) a Lužičanů (dnešních dolnolužických Srbů) byla tehdy úplně shodná s kulturou Slovanů českých. Ještě kolem roku 1000. tvoří obě země společnou kulturní oblast. Jednotnost kultury Slovanů v Lužici a v Čechách můžeme jasně sledovati na špercích, keramice, zbraních a na všech památkách, které se zachovaly podnes v hrobech, osadách a jiných nálezích. V Lužici i v Čechách má lidová kultura slovanská východní ráz, což jasně svědčí, že způsob myšlení a vkus tehdejších západních Slovanů byl výrazně východní. Slované v těchto oblastech žili v těžkých hospodářských poměrech a ve stejném, nebo podobném kmenovém zřízení. Vidíme to z rozlohy jejich sídel a kmenových hradů (hradišť), z nichž mnohá se obracela proti německým vetřelcům od západu.

Od doby, kdy víme o Slovinech polabských, jsou dějiny jejich neustálým zápasem o existenci. Slované drželi se dlouho, houževnatě, ale v nerovném boji stále podléhali. Od XII. stol. počala v jejich území usilovná kolonisace německá, ve XIII. a XIV. stol. dostávali Němci už převahu nad Slovanými a od XV. stol. jsou Slované na Labi již rozdrobeni. Četné slovanské kmeny byly plně zgermanisovány, slovanská půda na Labi ztracena. Jedině Lužičtí Srbové při hranicích českých nesdíleli tohoto smutného osudu a zachovali se jako zázrakem až do dnešních dnů. Vedle vlastní houževnatosti vděčí také staletému státoprávnímu svazku s Čechami, že rozpínavost německá byla přece v jejich zemi zadržena a slovanský jazyk lidu v obojí Lužici zachráněn.

Původně zaujímalí Lužičtí Srbové celistvé kraje podle této hranice: na východě šla hranice od hory »U obrázku« (Tafelfichte) v Jizerských horách po řece Hvizdě (Queis) až ku vtoku jejímu do Bobry u Zaháně (Sagan), odtud po toku Bobry po vtok její do Odry u Krošna (Krössen) a dále po Odře až k Wurici (Aurith) nad Frankfurtem. Zde se hranice obracela k západu a běžela přes Příbor (Fürstenwalde), ke Kopjeniku (Köppenik) na Sprévě, odtud jižně přes Sosny (Zossen), Želm (Byruth) k Dubné (Dahme) a po hranicích braniborsko-sasko-anhaltských k ústí Sály a Labe. Odtud

se hranice obracela jihozápadním směrem přes Koblov (Kalbe), Popelov (Aschersleben), Nordhausen na Helmě k Mühlhausenu na horní Unstrutě a dále přes horní Fuldu na Chýžice (Kissingen) a Gorici (Garitz) na franské Sále, na Wasserlosen, Windsheim, Cholm (Kolmberg), Grinschwinden, Windshofen a po řece Vranici (Wörnitz) až k jejímu ústí do Dunaje u Donauwerthu, potom na Řezno a po hraničních českých horách k ústí Kamenice do Labe u Hřenska (Herrnskretsch), pak kolem České Kamenice, České Lípy přes Ještěd k Jablonci na horní Nise a k horám Jizerským. (Prameny: L. Niederle, Slovanské starožitnosti; E. Muka: Die Grenzen des serbischen Sprachgebietes in alter Zeit. Archiv für slawische Philologie XXVI, 543—61.)

Lužičtí Srbové se skládali především z velkého kmene v l a s t n í c h S r b ů (ještě dnes si Lužičtí Srbové sami říkají Serb, Serbja, něm. Wenden, svoji zemi nazývají Lužica něm. Lausitz) mezi Sálou a Labem, pak z vlastních Lužičanů na střední Sprévě a z Milčanů na horním Halštrovu, horní Sprévě a Nise. Tyto tři kmeny splynuly v jeden národ — Lužické Srby. Největší nápor německý byl v XIII. a XIV. stol., kdy lužickosrbská národnost byla vyhubena na západě Labe. V dalších stoletích sice nápor německý neustal, čas od času se zvětšoval, Lužičtí Srbové proti přesile stále ustupovali, ale vydrželi i nejtěžší dobu nacistické zbesilosti, která v mnohém předčila útlak minulých staletí.

V nejstarší historii v době Sámově žili Lužičtí Srbové ve společném státním útvaru s Čechy, stejně tak tomu bylo i ve Svatoplukově Velkomoravské říši. Panství nad Lužici se později střídalo, až teprve za vlády rodu lucemburského, hlavně pak za Karla IV., byla Lužice jak Horní, tak i Dolní trvale připojena k českému státu, a v obou Lužicích se Lužickým Srbům volněji dýchalo až do roku 1635, kdy Ferdinand II. byl donucen pražským mírem dáti Lužici v dědičné léno kurfiřtu saskému. Králi českému vyhrazeno bylo nadále vrchní lénní právo, titul markrabský, užívání znaků lužických a zpětný nápad. V recessu z 30. května 1635 bylo zdůrazněno výslovně, že Lužice nejsou odlučovány od koruny české, nýbrž že zůstávají i nadále jejími vzácnými a význačnými členy. Státoprávní svazek českého státu a Lužice mírem pražským se sice uvolnil, nebyl však přerušen. Pronikavější změna vznikla teprve usnesením kongresu ví-

deňského ze dne 18. května 1815, kdy Sasko postoupilo Prusku celou Dolní Lužici a východní část Lužice Horní (asi $\frac{2}{5}$ z obou Lužic). Podle článku IV. této úmluvy vymínil si pak král český právo zpětného nápadu na území postoupené Prusku v případě vymření rodu hohenzollernského. Všechny dosavadní změny území českého státu byly schváleny českým sněmem, ale úmluvy vídeňské z r. 1815 nepředložila rakouská vláda českému sněmu ke schválení. Nad saskou částí Horní Lužice zůstalo zachováno dosavadní právo české podle ustanovení míru pražského z r. 1635. V r. 1831 změnou saské ústavy prohlásil se saský král bez souhlasu českého sněmu za suverenního pána i v Lužici. Zanikla tím lénní výsost krále českého i českého státu, nezanikla však ostatní práva česká, zvláště nezaniklo právo zpětného nápadu. To bylo také nepřímo uznáno úmluvou krále saského s lužickými stavy 17. listopadu 1834. Do r. 1918 zachován byl králi českému titul markraběte lužického a ve velkém znaku habsburského mocnářství zůstaly i znaky obou Lužic podle nové úpravy z 11. října 1915. Po světové válce bylo jasno, že pádem panovnických rodů byl vlastně splněn požadavek míru pražského i článku XVIII. vídeňské závěrečné akty. Odpadnutí rodů bylo právně považováno za totožné s vymřením rodů, v kterémžto případě měl nastati zpětný nápad obou Lužic k českému státu. Světovou válkou a mírovými smlouvami pařížskými nebyl tento zpětný nápad řešen a proto zůstává právní stav nezměněn a je třeba k němu přihlížeti i dnes při naší žádosti o opětné osamostatnění Lužic a přivtělení jejich k Československu.

Lužice Horní a Dolní tedy leží mezi Odrou a Labem, na jih od Berlína k hranicím Čech. Horní Lužice je rozdělena mezi Sasko a Prusko, kdežto celá Dolní Lužice patří k Prusku. Většina Lužice tedy byla pod pruským panstvím. Politicky je Lužice rozdělena mezi vládní okresy (Regierungsbezirk) Drážďany-Budyšín (Dresden-Bautzen), Lehnice (Liegnitz) a Frankfurt n. O.

Vládní okres Drážďany - Budyšín (Dresden - Bautzen)

má tyto lužickosrbské okresy:

Budyšín (Bautzen)	810,47 km ² ,	112.933 obyv.,	119 osad
Kamjenc (Kamenz)	689,85	83.055	114
Lubij (Löbau)	531,66	107.479	74
Žitava (Zittau)	406,33	85.367	52
Budyšín město (Bautzen - Stadt)	17,43	40.260	1
Žitava město (Zittau - Stadt)	20,36	37.924	1
<hr/>			
2.476,10 km ² , 467.018 obyv., 361 osad			

Vládní okres Frankfurt n. O. má tyto lužickosrbské okresy:

Kalawa (Calau)	1000,26 km ² ,	111.047 obyv.,	132 osad
Chósebus (Cottbus)	823,95	59.427	67
Gubin (Guben)	1076,11	45.390	109
Łukow (Luckau)	1296,34	77.616	146
Lubin (Lübben)	1040,39	32.068	78
Žarow (Sorau)	1199,13	84.427	140
Grodk (Sprenberg)	309,53	44.369	38
Chósebus město (Cottbus Stadt)	30,20	53.468	1
Baršc (Forst) město	41,56	44.647	1
Gubin (Guben) město	30,25	43.914	1
<hr/>			
6847,72 km ² , 596.373 obyv., 713 osad			

Vládní okres Lehnice (Liegnitz)

má tyto lužickosrbské okresy:

Zhorjelc (Görlitz)	840,78 km ² ,	60.675 obyv.,	88 osad
Wojerecy (Hoyerswerda)	869,89	59.303	77
Lubaň (Lauban)	524,13	71.896	66
Rózbork (Rothenburg)	1333,14	91.471	108
Zhorjelc město (Görlitz Stadt)	30,21	91.554	1
<hr/>			
3598,15 km ² , 374.899 obyv., 340 osad			

Všechny politické okresy lužickosrbské ve třech výše uvedených vládních okresech mají celkem:

12.921,97 km² s 1,438.290 obyvateli v 1424 osadách.

Lužickosrbský národní výbor v Budyšině jakožto představitel jednotné vůle všech Lužických Srbů žádá, aby z tohoto území, které se poněkud liší od historické Horní a Dolní Lužice, bylo ještě po některých korekturách hranic utvořeno opět **jedno správní území Lužice** v rozl. asi 10.000 km² s 800.000 obyvateli v 1000 osadách. Z tohoto počtu obyvatelstva je Lužických Srbů kolem 500.000 duší. Vylučujeme tedy z tohoto území čistě německé hustě obydlené kraje, aby bylo dosaženo odstupu od velkých měst Frankfurtu a Berlína a železnice Dresden—Berlín aby byla vně našich hranic. Dále nutno počítati se značným snížením obyvatelstva v důsledku poslední války, jednak ztrátami vojenskými na frontách, jednak ztrátami civilního obyvatelstva, neboť v tomto území Němci vedli poslední boje na jih od Berlína na frontě Chósebuz (Cottbus) — Budyšin (Bautzen) — Kamjenc (Kamenz). Ztráty německé, poněvadž jde o města, jsou mnohem větší než ztráty obyvatelstva lužickosrbského. Toto slovanské obyvatelstvo, když bylo vehnáno do t. zv. Volkssturmu, sabotovalo všechny boje a uchránilo se ztrát. Pokud zůstalo doma na vesnicích, napomáhalo Spojencům, zvláště Rudé armádě, která byla včas informována, že vstupuje na území slovanské. Nápisy na domech: „V tomto domě bydlí Slované — Lužičtí Srbové“ svědčí o důvěře k sovětské Rudé armádě, která přišla také Lužici osvoboditi od nacistické tyranie. Proto můžeme tvrditi, že německý živel na Lužici pravděpodobně ani nedosáhne uvedeného počtu. Statistická data jsou vzata z knihy Amtliches Gemeindeverzeichnis für das Deutsche Reich auf Grund der Volkszählung 1939 (Berlin 1941), tudíž z dat, sice posledních, ale dnes již nespolehlivých pro kraje, kudy prošla fronta. Upozorňujeme, že není úředních záznamů o počtu Lužických Srbů, protože Němci jich neuznávali a nazývali je »slovansky mluvícími Němci«. Uvedený odhad je odhadem soukromým při uvážení všech okolností, že lid zdeptaný sociálně i národně režimem nacistickým bude moci teprve nyní svobodně promluvit u vědomí, že se mu nic nestane, to je, že bude vědět, že je svoboděn a tvoří samostatnou zemi

Lužici v rámci Československa. Do doby, než byl okres Budyšin (Bautzen) spojen s okresem Drážďany (Dresden), měli Lužičtí Srbové v saském sněmu dva poslance. Spojení těchto okresů se stalo z politických důvodů, aby se nedostalo slovanskému národu při větší kvotě hlasů, potřebných pro zvolení jednoho poslance, parlamentního zastoupení. A byla to právě strana komunistická, která v saském sněmu několikrát po první světové válce poukazovala na bezpráví, které se páše v Německu na bezbranném slovanském lidu.

Pokud jde o **sociální složení** národa lužickosrbského, je to vesměs lid drobný, dělnický, zemědělský s vrstvou inteligence, která však při tom, že lužickosrbský jazyk nebyl nikdy uznáván, musela sloužiti Němcům. Byla-li uvědomělá, byla překládána do německého území. Není lužickosrbských kapitalistů, naopak lid vždy vzhlížel ke každému pánu jako k svému nepříteli — Němci. Před »pánem« se bál mnohdy i mluvit svým mateřským jazykem. Tak daleko šla německá despotie, že nejen nedala Lužickým Srbům škol, kde by se učilo jejich mateřskému jazyku, ale učitelé z vládních míst instruovaní dokonce zakazovali dětem mluvit lužickosrbsky mezi sebou. Děti byly bity, když promluvily lužickosrbsky. Na Lužici není velkostatků ani velkopřemyslu v lužickosrbských rukou. Postupující industrialisace země přinášela vedle germanisace také porobu a zeslabení národa po stránce sociální, jelikož Němci vyssávali slabého slovanského člověka, který jim musil sloužit. Proto ten odpor v celé Lužici proti kapitalismu, nacismu a fašismu. Žádný z Lužických Srbů nebyl na vedoucích místech strany Hitlerovy, žádný Lužický Srb nepodporoval nacismus, nýbrž stál příkře proti všemu zpátečnickému. Každý Lužický Srb ví dobře, že jeho místo je v táboře demokratickém. Lužičtí Srbové hned po první světové válce se hlásili o své právo, žádali svobodu v samostatném celku připojeném k Československu. Tehdejší zahraniční ministr československý, nyn. prezident Československé republiky, Dr Ed. Beneš, přednesl jejich požadavky na mírové konferenci v Paříži dne 5. února 1919. Naše prosba o osvobození nebyla však tenkrát vyslyšena, ani ochrana menšin nebyla Německu uložena. Zástupce Lužických Srbů, poslanec Arnošt Bart, když se vracel z mírové konference v Paříži, byl zatčen a odsouzen na několik let na pevnosti Golnow za to, že chránil právo svého národa.

Teprve zakročením presidenta T. G. Masaryka byl propuštěn na svobodu. Tak nerovný boj této slovanské větve, ponechané v Německu, trval dále. Luž. Srbové se bránili odhodlaně, vydávali politický deník »Serbske Nowiny« a celou řadu týdeníků a měsíčníků v Budyšině, kde byly dvě lužickosrbské tiskárny. Vydávána byla literatura odborná i zábavná, vyšlo mnoho knih původních, také mnoho překladů ze slovan. literatur. Objevil se také překlad Iliady a Odysseie jako důkaz vyspělosti jazyka lužickosrbského. Byly vřele uvítány překlady ruských autorů Gogola, Turgeněva, Tolstého a jiných. Tradiční styky byly utuženy zejména s osvobozeným českým národem, který pomáhal po staletí vychovávat inteligenci v Lužickém semináři v Praze, dokud jej Němci v roce 1922 nezrušili, aby tak oslabili český vliv.

Slovanské vědomí příslušnosti bylo v Lužici vždy živé. Již na sklonku XVII. století se hlásil Lužický Srb, evangelický pastor, k velké rodině slovanské. Byl to Michal F r e n c e l, který zvláštním lužickosrbským spisem pozdravil ruského cara Petra Velikého, když putoval Německem. Projel tento, hlásící se k ruskému člověku jako ku bratru, je významným projevem slovanské soudržnosti v nejstarší době*). Co měl lužickosrbský buditel na mysli a co carské Rusko nebylo s to zvládnout, to teprve dnes splnil Sovětský svaz: Slované se musí státi opravdovými pány svých zemí. Proto také Luž. Srbové slyšeli s radostí slova velkého maršála Stalina, který prohlásil dne 10. května 1945 v Moskvě: „Staletý boj slovanských národů za existenci a nezávislost skončil vítězstvím nad německou tyraní.“ V duchu těchto velkých slov hlásíme se o svou svobodu také my, Lužičtí Srbové, jakožto poslední, dosud nesvobodný slovanský národ. Hlásíme se o svobodu v duchu Atlantické charty a věříme, že Spojenci i vůči nám splní zásady této památné listiny.

Náš poměr k Sovětskému svazu byl vždy kladný. Již v roce 1928 byl Lužický Srb A. Krawčik v Moskvě, jakožto zástupce lužickosrbských sedláků. Krawčik se stal obětí nacismu a zahynul v koncent. táboře. Mimo již vzpomenutého M. Frencela hlásil se k Rusku v minulosti náš národní buditel J. A. Smoleř, který prosil v Moskvě o pomoc pro náš

národ. V Moskvě působili také naši pracovníci A. Holan, I. Smoleř a J. Bryl. Dobré styky s Ruskem měl také náš největší filolog dr Arnošt Muka, jehož slovník dolnolužického jazyka začala vydávat Akademie věd v Leningradě.

Nechceme již znovu trpěti pod německou svrchovaností. Strašná léta útrap od nastolení nacistického režimu jsou nám trvalou výstrahou. V těchto třinácti letech jsme ztratili vše. Všechny naše národní instituce v čele s Maticí a Domowinou a Sokolem byly rozpuštěny a jejich majetek zabaven. »Serbski dom« v Budyšině, národní to středisko s nár. knihovnou a museem, byl obsazen našimi nepřáteli. Uzavřeny byly obě lužickosrbské, moderně vybavené velké tiskárny v Budyšině, stroje a zařízení odvezeno, neznámo kam. Zaměstnancům těchto podniků německý pracovní úřad v Budyšině prohlásil, že pro ně, jakožto pro Lužické Srby, nemá jinou práci (v roce 1937). Zabaveno bylo lužickosrbské knihkupectví, knihy konfiskovány a zničeny, vykonány četné prohlídky v lužickosrbských rodinách, kde byly lužickosrbské knihy odebírány a ničeny. Na mnohých místech bylo nařízeno odevzdat ke zničení všechny slovanské knihy z veřejných i soukromých knihoven. Zabavením tiskárny byly potlačeny všechny lužickosrbské časopisy a knihy lužickosrbským jazykem nebylo dovoleno vydávat jinde. Lužické národní museum a knihovna v Budyšině, banka a hospodářská družstva byly rovněž zrušeny. S těmito opatřeními proti majetku a organizaci svérázného lužickosrbského života šla persekuce osobní. Mnoho Lužických Srbů bylo uvrženo do žalářů a koncentračních táborů pro své protinacistické smýšlení. Mezi pronásledovanými byl také redaktor J a n S k a l a, kterému byla svěřena odpovědná funkce vedení revue národnostních menšin Německa, Kulturwehr (Kulturwille), která vycházela do doby nacismu v Berlíně a je souborem obžalob všech národů, jak despotičky k menšinám se dovedlo chovat i t. zv. demokratické Německo. V Lužici zavládlo ticho, ale nebyla potlačena naděje ve vítězství; proto pracoval **domácí odboj** na budování lepší budoucnosti. Ve všech místech byli důvěrníci, nebo celé Národní výbory, které měly za účel připravovati půdu pro osvobození. **Lužičtí Srbové v emigraci, v koncentračních táborech i doma v odboji jsou nyní sdruženi v Lužickosrbském národním výboru v Budyšině a jednotni ve svém požadavku svobody**

*) Viz doplňky v této knížce strana 47.

v rámci sousedního Československa a pod ochranou Sovětského svazu. Nesmí se již opakovat historie minulých let, kdy Němci nás, Lužické Srby, chtěli násilně vystěhovat na západ do Elsasko-Lotrinska. Tak měla být ze světa sprovazena Němcům nepřijemná lužická otázka. Náš lid, který tolik lpí na své půdě, kterou miluje a ve které sídlí od nepaměti, měl být násilně proti své vůli vystěhován a zničen. Krásná Lužice, jež je i pro vědeckou etnografii cenným územím, měla být tak navždy ztracena pro Slovanstvo. **Chceme, aby byl zachráněn nejen náš lid, ale i jeho země pro celé Slovanstvo.**

Země naše není chudou zemí. Všude jsou úrodná pole, luka a četné hluboké lesy. Množství vod a rybníků přispívá k chovu ryb a pěstování zeleniny. Dostatek dříví přispěl k vyvinutému průmyslu dřevařskému. V nitru země je přírodní bohatství, zejména bohatá ložiska hnědého uhlí s těžbou přes třicet milionů tun. Celé pomezí mezi Horní a Dolní Lužicí je nepřetržitě pásmo ložisek hnědého uhlí (Lauchhammer, Bockwit, Zschornegosda, Senftenberg, Anna Hütte, Grube Ilse, Welzow, Döbern, Halbendorf, Weisswasser, Muskau, Kunzendorf). Rovněž tak u hranic Čech (Hirschfelde, Olbendorf) jsou ložiska hnědého uhlí. Všude v těchto místech je zavedena prosperující výroba briquet. Sklárný v Lužici jsou na četných místech s výrobou všech druhů skla (Kamenz, Bernsdorf, Welzow, Friedrichshain, Weisswasser, Muskau, Döbern, Ebersbach, Zittau) s jednotlivými podniky i přes dva tisíce dělníků. Na severu suchá pastviště pro ovce daly podnět k výrobě sukna a textilnímu průmyslu, který je po celé Lužici, zejména mezi Žitavou (Zittau) a Budyšínem (Bautzen) jsou četné tkalcovny a přádelny s domáckou a tovární výrobou. Luty (Lautawerk) je největší továrna na aluminium v Německu. U Kalawy jsou známé Mitteldeutsche Stahlwerke. V Semici (Demitz) jsou lomy, v Budyšíně (Bautzen) je velká továrna na lokomotivy a továrna na výrobu papíru, v Nížkém (Niesky) je továrna »Umak« na nejrůznější stroje, v Rólanech (Ruhland) je továrna na umělý benzin, v Chotěbuzi jsou továrny na sukno a výrobu koberců, v Kamjenci (Kamenz) hrnčířský průmysl, v Trapendorfu a Hirschfelde velké elektrárny, ve Wel. Dubrawě (Gross Dubrau) je světoznámá továrna na porcelánové výrobky pro elektrárenský průmysl.

Ráz krajiny je asi tento. Podklad tvoří žulová plošina, přikrytá písky z doby ledové, hlínou-jílem a spraší. Na jihu kraj pohorkatý, na severu jednotvárný a plochý. Pro dopravu má význam široká lužická skleslina od Žitavy k Zhořelci. Statky od 20—200 ha zabírají 25% orné půdy. Lesy v saské Horní Lužici zabírají přes 25% veškeré půdy, v pruské Horní Lužici skoro 30% půdy, v Dolní Lužici vody, lesy a pastviny přes 50% půdy.

Komunikace jsou v celé zemi dobré, spoje silniční, dálnice, železnice, vše tvoří hustou komunikační síť. Země je centrem pro dopravu na východ, přes Lužici vedou nejdůležitější spoje z Německa do Slezska.

Hranice žádáme takové, kde by veškerý lužickosrbský lid nejen mohl svobodně žít, ale také při své populační síle v budoucnu se vyvíjet. Kraje germanisací na čas ztracené nemůžeme postrádat. Na východě žádáme hranice historické od Čech na sever podél řeky Hvizdy (Queis), Bobry, Odry k Frankfurtu, odtud potom na západ rovně podél historických hranic severně Brieskow na Storkow a odtud na jih na Dubno, Dobry Lug (Dobrilugk), dále na Rólany (Ruhland), Kinsbórk (Königsbrück), na východ od Radebergu, Stolpina (Stolpen) a Neustadtu k českým hranicím. Celé toto území by tvořilo obnovenou zemi Lužici (jako zbytek historické Horní a Dolní Lužice), která má podle našeho přání být připojena k Československu. Předpokládáme, že na východ od Lužice budou nové hranice Polska a tak by Lužice byla na východě i na jihu chráněna.

Svůj poměr k Československu si představujeme ve formě zemského zřízení, jako má Morava nebo Slezsko, s několika menšími výjimkami, pokud jde o kulturní autonomii. Přejeme si tedy co nejužšího spojení, společné měny (zřízení filiálky Nár. banky čs. v Budyšíně), hospodářství, zákonodárství (až na zákony, kterých bude třeba speciálně pro Lužici), administrativy vnitřní (zřízení ředitelství pošt, drah, finančního ředitelství v Budyšíně) a obrany země. Pokud by nebylo možno řídit jednotlivá odvětví správy státní z Prahy nebo kdyby si toho vyžadovaly lužickosrbské zájmy, prosíme, aby byl zřízen příslušný úřad v Budyšíně (odbočka ředitelství a pod.). Jinak správu v zemi by vykonaly Národní výbory: místní, osadní (podle zvláštních lužickosrbských poměrů) a zemský.

V čele by stála **Lužickosrbská národní rada**, která by měla referáty týkající se lužickosrbských poměrů. Prosíme, aby **zástupce čs. vlády byl jmenován pro Lužici** a aby v dohodě s Lužickosrbskou národní radou řešil na místě všechny otázky společného zájmu státního a národního. Podrobná úprava by mohla býti stanovena dohodou později podle poměrů. V prvních letech by bylo třeba, aby do Lužice byl vyslán také administrativní aparát a převzata bezpečnostní služba, abychom se mohli věnovati úkolům budování a posílení našich národních posic. Požadujeme také rozdělení německých velkostatků mezi náš drobný lid a znárodnění průmyslu. V celé Lužici by byly lužickosrbské lidové a měšťanské školy, v Budyšině a Chotěbuzi pak také školy střední a odborné. Na vysoké školy by Lužičtí Srbové chodili do Prahy, jako tomu bylo v minulosti. Pro české obyvatelstvo, zvláště pro děti českých státních zaměstnanců, živnostníků a obchodníků, byly by zřízeny české školy podle potřeby. České obyvatelstvo žije už v Bělé Wodě, v Budyšině, v Žitawě a na jiných místech a mělo vždy dobré styky s Lužickými Srby. V některých případech Lužičané pomáhali i při zakládání českých spolků, na příkl. lužický buditel Michal Hornik v Budyšině.

Žádáme dále, aby Lužice byla již nyní obsazena také českou vojskem, a prosíme, aby v tomto smyslu čs. vláda učinila příslušnou dohodu se spojeneckými vládami, zejména se Sovětským svazem. Podle předběžných dohod má čs. vojsko právo spolupůsobiti při okupaci Německa a proto žádáme, aby čs. vojsko přišlo především do Lužice, kde bude srdečně uvítáno. Rudá armáda má tam obsazena větší města, ale v zájmu slovanském je třeba obsaditi další místa v Lužici a proto žádáme o brzký příchod čs. armády. Pokud jde o Rudou armádu, prosíme, aby pro všechny výše uvedené okresy byl jmenován jeden **společný velitel se sídlem v Budyšině**, kterému by bylo možno tlumočiti všechna naše přání.

Konečně předkládáme tyto naléhavé požadavky se snažnou prosbou o rychlé řešení:

1. aby zásadně bylo spojenci rozhodnuto, že se má činiti **rozdíl mezi Němci a Lužickými Srby**, to znamená, že bude Lužickým Srbům dána všude zvláštní ochrana,

které požívají příslušníci spojeneckých a osvobozených národů;

2. aby všichni **lužickosrbscí zajatci** byli odděleni od Němců a to nejen v zajateckých táborech v Německu, ale i v ostatních územích. Prosíme, aby v tomto smyslu pro všechna velitelství zajateckých táborů byly vydány příslušné pokyny, podle kterých by byli zajatci vyzváni, aby, pokud jsou lužickosrbské národnosti, se přihlásili. Žádáme, aby takto přihlášení zajatci mohli se ihned vrátiti do Lužice, kde jejich národní příslušnost bude prozkoumána národními výbory;
3. aby v Lužici samé **abyvatelstvo lužickosrbské národnosti** bylo ponecháno ve svých domovech, a pokud bylo nacisty odvečeno, nebo se vrací ze žalářů a koncentračních táborů, aby mu byla dána možnost svobodného rychlého návratu do Lužice;
4. aby **mládež lužickosrbského původu**, i když dnes v některé vesnici vlivem německého tlaku neovládá lužickosrbského jazyka vzhledem k tomu, že v Lužici nebylo lužickosrbských škol, byla ponechána doma v Lužici;
5. aby bylo dovoleno ihned **otevřít školy obecné, měšťanské a střední s lužickosrbským vyuč. jazykem**. Přípravy, pokud jde o školní knihy a pomůcky, jsou již vykonány v duchu demokratickém. Zařazeny jsou do knih články o všem, co způsobil v Lužici nacismus, dále ideové články proti nacismu, fašismu a pangermanismu. Žádáme, aby tyto školy byly financovány ze státních prostředků. Prosíme o **uznání lužickosrbského školního inspektora** pro veškeré lužickosrbské školy, kterého jmenuje Lužickosrbský národní výbor v Budyšině. Lužickosrbský školní inspektor ustanoví na všech školách učitele po vykonaném šetření o jejich smýšlení. Otevřením státních lužickosrbských škol by byla ihned napravena staletá křivda, páchaná na lužickosrbském lidu Němci. Podle našich záznamů máme k dispozici potřebný počet učitelských sil;
6. aby nám bylo dovoleno ihned **zahájit výchovu mládeže mimoškolní**. Prosíme, aby byl uznán **inspektor pro výchovu mládeže**, jmenovaný Lužickosrbským národním výborem v Budyšině, a aby mohl vykonávati svoji

funkci a vyvíjeti činnost z prostředků dosavadní státní správy. Nutno převychovati mládež v duchu demokratickém;

7. aby bylo zásadně dovoleno **zřizovat ve všech místech a osadách lužickosrbské národní výbory** po vzoru v Československu, jakož i ústřední **Zemský národní výbor v Budyšině, v čele s Lužickosrbskou národní radou v Budyšině**, jakožto představitelkou Lužice. Dále, aby byla těmto národním výborům dána táž politicko-administrativní pravomoc, jakou mají národní výbory v Československu podle příslušného zákona. Jde o to, aby národním výborům bylo dovoleno převzít správu obcí, okresů i země. Po udělení této pravomoci bude možno v Lužici rozvinouti teprve kulturní a hospodářskou činnost. Četné národní výbory jsou již v Lužici zřízeny v čele s Lužickosrbským národním výborem v Budyšině, ale dosud nemají příslušné pravomoci, nejsou uznány okupačními úřady;
8. aby při **jmenování osob na místa bývalých »Landrátů« v lužickosrbských městech** bylo laskavě přihlíženo výhradně k osobám lužickosrbské národnosti, které navrhne Lužickosrbský národní výbor v Budyšině. — Jde o města a okresy: Budyšín (Bautzen), Kamjenc (Kamenz), Lubij (Löbau), Žitawa (Zittau), Wojerecy (Hoyerswerda), Rózbork (Rothenburg), Chóšebuz (Cottbus), Grodk (Spremberg), Kalawa (Calau), Lubin (Lübben). Pokud by v Lužici přicházelo v úvahu jmenování starostů-komisařů na vesnicích, žádáme, aby postup byl tentýž. Prosíme, aby »Landrát« v Budyšině byl jmenován **zemským »Landrátém« pro celé území Lužice** a aby mu byli podřízeni »Landráti« ostatních okresů a tak v Budyšině vytvořena zemská politicko-administrativní správa. V případě, že již v některých místech byla jmenována okupačními úřady nebo Rudou armádou osoba německé národnosti, prosíme, aby byla zaměněna za Lužického Srba;
9. aby byly ihned aspoň částečně **odčiněny škody, páchané Němci**. Gestapo zabavilo lužickosrbský Národní dům v Budyšině, který byl úmyslně Němci zničen; proto žádáme, aby pro týž účel byl zajištěn buď **bývalý kat.**

učitelský ústav anebo **zemský soud** v Budyšině. Gestapo zabavilo dvě velké **lužické tiskárny** v Budyšině a tím znemožnilo celý kulturní život lužickosrbský. Žádáme, aby pro nás byla zajištěna tiskárna, kde se tiskl německý deník Bautzener Tageblatt v Budyšině, abychom mohli vydávat lužický deník a ostatní časopisy. Dále, aby pro nás byla zajištěna německá tiskárna E. Bernhardt v Budyšině, kde by se mohly tisknouti lužickosrbské školní knihy. Dále, aby pro nás byla zajištěna německá tiskárna Lapstichova ve Wojerecích (Hoyerswerda) pro ostatní oblast Lužice a tisk lužickosrbských knih. Současně se zajištěním tiskáren buďtež nám odevzdány všechny stroje, inventář a zásoby papíru, abychom mohli zahájit činnost. Dále nám Gestapo zabavilo lužické museum a knihovnu v Národním domě. Žádáme, aby bylo pro nás zajištěno a nám odevzdáno **městské museum v Budyšině**. Další návrhy v tomto směru učiní Lužickosrbský národní výbor v Budyšině přímo okupační Rudé armádě. Prosíme, aby v tomto směru byl laskavě informován místní velitel;

10. aby z měst na území německém, zvláště z Berlína, Drážďan, Lipska, nám byla vrácena z **knihoven všechna oddělení lužickosrbská** s unikáty a rukopisy, která tam byla odvezena kdykoliv v minulosti, když Lužice byla pod panstvím německým. Rovněž žádáme, aby nám byly z německých museí vráceny starožitné a národopisné památky, kroje a pod. Rovněž nám jde o vrácení Hornikovy lužickosrbské knihovny v Praze, kterou Gestapo v roce 1939 zabavilo a odtud odvezlo. Dále o cennou knihovnu a archiv Matice lužické v Budyšině; prosíme, aby Němci byli donuceni nám je vrátit;
11. aby Němci byli zavázáni osobám lužickosrbské národnosti **zaplatiti všechny válečné škody**, spáchané na jejich majetku a životech, ať již přímo nebo nepřímo, rovněž všechny škody jakéhokoliv druhu, spáchané policií německou nebo Gestapem na našich lidech, žalářovaných ve vězení a v koncentračních táborech;
12. aby bylo **povoleno vydávati politické, hospodářské a kulturní časopisy**, jakož i školní knihy a ostatní literaturu v lužickosrbském jazyce. Lužickosrbský národní

výbor v Budyšině se zaručuje, že duch těchto časopisů bude lidový a slovanský, protinacistický a protigermánský. Prosíme, aby okupační úřady vydávaly pro nás v naší řeči psaný časopis, tak jako je vydáván časopis pro německé obyvatelstvo;

13. aby bylo povoleno obnovení všech lužickosrbských spolků, sdružených v Domowině, ve svazu lužickosrbských spolků v Budyšině, podle stavu před rozpuštěním Gestapem, jakož i další účelné nutné organisování lužickosrbského lidu v duchu nové doby;
14. aby byly Lužickým Srbům vráceny rozhlasové přístroje, aby jim byl dovolen poslech rozhlasových stanic demokratických národů do té doby, až bude možno zřídit vlastní lužickosrbskou stanici. Prosíme, aby byl dán souhlas k zřízení této stanice nebo přestěhování některé stanice německé do Budyšina;
15. aby bylo Lužickým Srbům dovoleno hrát divadlo, pořádat přednášky, schůze, koncerty, výstavy, sjezdy, národní slavnosti v místnostech i pod širým nebem v lužickosrbském jazyku, jak tomu bylo před zákazem Gestapa. Prosíme, aby nám byla odevzdána budova městského divadla v Budyšině pro kulturní podniky slovanské. Rovněž prosíme, aby Lužickosrbskému národnímu výboru v Budyšině byly dány koncese k otevření a provozování biografů, o které prosíme, aby pro nás byly zajištěny a nám odevzdány na celém území Lužice, abychom mohli zahájit představení. Zaručujeme se, že budou hrány jen filmy slovanské a demokratických národů, filmy německé předem vylučujeme;
16. aby bylo nám, Lužickým Srbům, dovoleno organisovat se politicky a pořádat veřejné projevy pro svoji svobodu a samostatnost v duchu tohoto memoranda. Jsme samostatným slovanským lidem, žijeme ve své zemi a proto máme právo hlásit se o svá práva a svobodu. V roce 1918 nebylo nám Němci bráněno manifestovat pro samostatnost Lužice, ačkoli nebyla obsazena, a dnes, kdy v Lužici je vítězná Rudá armáda, dosud se nám nedovolilo veřejně manifestovat za osvobození Lužice, obsazení československým vojskem a připojení k Československu.

Prosíme Sovětský svaz a ostatní Spojence, aby kladně rozhodli o našem přání. Prosíme československý lid a vládu, aby nám pomáhali a přijali nás po rozhodnutí Spojenců do svého státu.

Věříme, že i nám, Slovanům v Lužici, dostane se svobody v duchu dnešní doby. Žádná mezinárodní ochrana našich práv, kdybychom byli ponecháni v Německu, nemůže nás trvale zachránit. Je třeba definitivního řešení a proto voláme k celému světu: **Vysvobod'te také nás, Lužické Srby, na věky z drápů germánských. Nechceme žít nadále pod vedením německého národa, který nás vždy potlačoval.** Náš lid nikdy nezradil demokracii, byl vždy proti nacismu a fašismu, cítil sociálně a proto věříme, že dosáhne splnění svých tužeb. Chceme svobodu, chceme připojení naší země k Československu pro tradiční kulturní a hospodářské styky, jelikož věříme Čechům a Slovákům, že v jejich státě bude se nám dařit nejlépe. Věříme panu prezidentu Dr. Ed. Benešovi tak, jako mu věří Sovětský svaz a ostatní Spojenci, že i nás, po rozhodnutí na mezinárodním tribunálu, dobře povede. Hlásíme se ke všem ideálům osvobozených národů a voláme:

Nedejte zahynouti nejmenšímu slovanskému lidu v srdci Evropy!

V Budyšině dne 1. června 1945.

Lužickosrbski narodny wubjerk w Budyšinje.

Jan Cyž. Jurij Cyž. Dr. Mikławš Krječmař. Pawoł Krječmař.
Korla Kučka. Jan Měškank. Dr. Ivan Smoleř. Dr. Beno Šolta.